

Východní Středomoří, „asijské“

Turecko

rozloha: 780 580 km²

počet obyvatel: 68 miliónů

hlavní město: Ankara

území: země ležící částečně na Balkánském poloostrově v jihovýchodní Evropě, většinou území v Malé Asii, západní pobřeží se dotýká Egejského moře, jižní Kilikijského moře a severní Černého moře

úřední jazyky: turečtina (jazyk altajské jazykové rodiny: turkický: větev oghuzská; od r. 1928 rozhodnutím Kemala Atatürka je psána latinkou, navíc v podobě lidové turečtiny, předtím otomanská, ovlivněná perštinou a arabštinou a psaná arabským písmem)

zřízení: republika

prezident: Abdullah Gül, premiér: Recep Tayyip Erdoğan

hranice: Řecko, Bulharsko, Gruzie, Arménie, Ázerbajdžán, Írán, Irák, Sýrie

historie: ve starověku mimo jiné chetitská říše (18.-13. stol. př. Kr.); část Turecka osídlena Řeky (Iónie), pod nadvládou Peršanů (6.-5. stol. př. Kr.); 334 př. Kr.: Anatolie dobyta Alexandrem Velikým; později součástí římské říše (324 po Kr. hlavní město Římské říše Konstantinopol) a nakonec byzantské říše; od 11. století přichází turecké obyvatelstvo; 13. stol.: přešel i kmenový svaz Oguzů (přišli kvůli Tatarům, byli to vojáci a přijali islám); 1299: Osman I. prvním vládcem osmanské říše (rozšířil své území do Byzance a 1303 ho jako svrchovaného přijali další seldžučtí náčelníci); výboje do Evropy, Asie i Afriky; 1326: syn Osmana Orchan přijímá titul sultán; 15. 6. 1389 bitva na Kosově poli: pro Turky se otevřela cesta na Balkán; 1453 dobyta poslední byzantská država Konstantinopol (Istanbul); 1517 dobyta Sýrie, Palestina, Egypt (Selim I. se tehdy prohlásil chalífou: vůdcem muslimů), části Arábie, Alžír; 1520: Sulejman I.: dobyl Uhry, ovládal Středomoří, podporoval výstavbu mešit a paláců, byl tolerantní vůči jiným náboženstvím: poskytl útočiště Židům vyhnaným ze Španělska, respektoval menšiny (za zvláštní daň); 1683-4: obléhání Vídně skončilo porážkou Turků, vyhnáním z Uher, Chorvatska i Sedmihradska a také dobytím Dalmácie a Peloponnésu Benátsčany; povstání janičářů narušují i vnitřní stabilitu; 1783: okupuje Rusko Gruzii, poté Rakousko Bosnu a Moldavsko; 1798: Napoleon v Egyptě; 19. století: postupné odpadání částí říše (1821 povstání Řeků, 1829: ztráta Řecka, Kavkazu, autonomie Srbska a demilitarizace Balkánského poloostrova, egyptský vstup do Syropalestiny a na chvíli i do Anatolie; 1839: povstání v Sýrii a Libanonu..., po r. 1878 Rumunsko, Černá Hora, Srbsko, auton. Bulharsko, Kypr: VB, 1881 Egypt: VB); 1894: masakr Arménů; nepokoje v Syropalestině: příchod ruských Židů; 1912-13: balkánská válka (celý Balkán osvobozen); 1. sv. válka: Turecko na straně Německa, genocida Arménů, 30. 10. 1918 příměří; 1919-1922: řecko-turecká válka; 24. 6. 1923: Lausannská dohoda (potvrzeny hranice novodobého Turecka); 29. 10. 1923: zánik Osmanské říše a založení republiky: Kemal Atatürk; stát plně sekularizovaný, postavení žen: volební právo!!!, zrovnoprávnění; 2. sv. válka: Turecko podepisuje mírovou smlouvu s Německem a zachovává neutralitu (přitom však Atatürk pozval do Istanbulu a Ankary pronásledované židovské vědce a obdiv Hitlera odmítal); 23. 2. 1945: Turecko Německu symbolicky vyhlásilo válku; 2. pol. 20. století: pokusy o autonomii kurdské menšiny, vlny nacionalismu; 24. 10. 1945: člen UN; 1948: patří Turecko k zakládajícím členským zemím OECD; 1952 přistupuje Turecko k NATO; 1959 podává žádost o členství v EHS; 1964 vstupuje v platnost asociační smlouva s EHS, kde se hovoří o možnosti pozdějšího vstupu Turecka do EHS; 1987 podává Turecko žádost o plné členství v ES; 1989 je tato žádost odmítnuta (nestabilní politické a hospodářské poměry); 1996 celní unie s EU vstupuje v platnost; 1997 se na summitu v Lucembursku EU vyslovuje pro možné členství Turecka v EU, ale odmítá udělit status kandidátské země; 1999 na summitu v Helsinkách dostává Turecko status kandidáta na přístup; 2002 poslední část velké ústavní reformy, požadované EU, vstupuje v platnost (zrušení trestu smrti atd.); 2004 nové trestní právo vstupuje v platnost; v říjnu doporučuje Evropská komise jednání o vstupu, v prosinci je oznámen termín jednání (listopad 2005) s možným vstupem Turecka do EU nejdříve roku 2014

geografie: evropskou část Turecka tvoří Východní Thrákie (hranice Bulharsko a Řecko); asijská část, Anatolie, je značně hornatá: uprostřed se rozkládá náhorní plošina; pobřežní roviny jsou úzké, mezi nimi a

centrální plošinou leží pohoří Taurus (podél pobřeží Středozemního moře) a Koroğlu (podél pobřeží Černého moře); východní Turecko je nejhornatější částí země: pramení zde řeky Euphrat, Tigris a Aras, leží tu jezero Van a nejvyšší turecká hora Ararat (výška 5165 m).

správa: 7 regionů (turecky *bölgeleri*, pl. *bölgeleri*: Marmarský, Egejský, Středomořský, Střední Anatolie, Černomořský, Východní Anatolie, Jihovýchodní Anatolie): 81 provincií (turecky *il*, pl. *iller*); správní dělení na okresy (923); parlamentní zastupitelská demokracie, přísně sekulární stát

populace: Turci, Řekové, Arméni, Kurdové, Židé, Arabové, Čerkézové; sunnité (islám) a omezeně pravoslavi

Sýrie

rozloha: 185 180 km²

počet obyvatel: 18, 5 miliónů

hlavní město: Damašek

území: leží v oblasti tzv. „Blízkého Východu“

úřední jazyky: arabština (semitský jazyk), dále menšinové j. (kurdština, arménština, aramejščina, čerkézština)

zřízení: Syrská arabská republika, v současné straně pod vládou jediné strany Baas

hranice: Turecko, Irák, Jordánsko, Izrael (nejasná hranice: Golanské výšiny patří oficiálně Sýrii, jsou však v moci Izraele), Libanon

prezident: Bašár al-Asad, **premiér:** Muhammad Nádží al-Utrí

historie: historicky frekventované místo na dávné cestě mezi Mezopotámií a Středozemním mořem; 2500-2400 př. Kr.: semitská říše Ebla (město už od 3000); asi od roku 2260 př.Kr.: Akkadská říše; dále postupně Egypťané, Asyřané, Babylóňané, Chetití, a nakonec Peršané; Sýrie dobytá Alexandrem Velikým; 64 př. Kr.: římská provincie Syria; po rozdělení Římské říše r. 395: Sýrie součástí Východořímské říše; Byzanc; 634 po Kr.: dobytí Sýrie Araby; přijetí islámu; hlavní město: Damašek (centrum politického, kulturního a obchodního dění v celém islámském světě); 11. století: vpád Turků; 12. století: křížácké výpravy: křížácké státy; porážka a vyhnání křížáků kurdským vojevůdce Saláhuddínem: vláda Kurdů; 1516-1918: Osmanská říše; Sykes-Picotovy dohody mezi Británií a Francií, kterou si rozdělují arabské provincie Osmanské říše; Libanon spolu se Sýrií se mají stát sférou vlivu Francie; po 1. sv. válce Francouzské mandátní území; 1940-07/1941: Sýrie podřízená režimu ve Vichy; obsazení území britskými vojáky a vojáky Svobodné Francie; září 1936: vyhlášena poprvé nezávislost Sýrie; 1. 1. 1944: druhá deklaráce; 17. 4. 1946: uznána nezávislost Sýrie na mandátu Francie; 1948 se Sýrie připojuje k boji proti Izraeli; 1958: Sýrie stala součástí *Sjednocené arabské republiky* vedené Násirem (1961 Sýrie svazek opouští); 5. 6.- 10. 6. 1967: šestidenní válka s Izraelem: ztráta Golanských výšin; 1973: další konflikt mezi Sýrií a Izraelem (Jom Kippur); 1975: zásah Sýrie v Libanonu; 1992: uzavřen mír; válka v Perském zálivu: Sýrie bojuje proti Iráku; napětí s Izraelem až dosud kvůli Golanským výšinám (statut okupovaného území, 1981 Izrael schválil zákon, kterým rozšířil právo a správu na G. v.: odsouzeno rezolucí OSN 497)

geografie: pouštní plošina, rozdělená na dvě části řekou Euphrat; nejúrodnější částí Sýrie: středozemní pobřeží na západě země; na jihu se rozprostírají Golanské výšiny (v držení Izraele); nejvyšší pohoří je na hranici s Libanonem (přes 2500 m.n.m.)

správa: republika: podle ústavy socialistická lidová demokracie; vládní strana Baas (Strana arabské socialistické obrody); prezident volen na 7 let: jmenuje vládu; zákonodárný orgán: Lidová rada volená na 4 roky (250 členů, zcela v moci strany Baas); cenzura, státem řízená masmedia

populace: 90% Arabové, Kurdové (10%): část: *Muktamín* je bez občanství; 74% sunnité, 12% šiití (alawití: mají moc) dále muslimské sekty, 16% křesťané, 10% židé

Libanon

rozloha: 10 452 km²

počet obyvatel: 3,7 miliónu

hlavní město: Bejrút

území: hornatá oblast ve východním Středomoří: vysoký pás hor: Libanon a Antilibanon, které jsou stále zasněžené (*laban*: v aramejštině *bílý*) a rozděluje je údolí Bikáa (proslulé cedrovými lesy)

úřední jazyky: arabština

zřízení: konfesionalistická parlamentní republika

prezident: Michel Suleiman, premiér: Saad Hariri

hranice: Izrael, Sýrie

historie: nejstarší známé osídlení 5000 př. Kr. (Byblos); ca 3000 př. Kr.: na území Libanonu Foiničané (obchodují s Egyptem, poté chvíli i součástí Egypta, ca 1500 př. Kr.); 8. stol. př. Kr. Asyřané; Babylóňané; poté Peršané (od 529 př. Kr.), Alexandr Veliký (dobytí Týru: 332 př. Kr.); diadochové (Seleukovci); Římané (64 př. Kr.); Byzantinci (Východořímská říše 395 po Kr.), Arabové (634-636; Umájjovci, Abbásovcí, Fátimovci), křižáci (1095-1291), Mamlukové (1282-1516); 1516-1918: Osmanská říše (od 1861: ovšem autonomie); 1. světová válka: 1915: vojenská diktatura Jamala Pashy; Sykes-Picotovy dohody: 1918: Velká Británie obsazuje Libanon (a podle dohod ho předává Francii); 1920: Libanon prohlášen mandátním územím Společnosti národů v rukou Francie; vyhlášení Velkého Libanonu pod francouzským mandátem; 1925 oddělení Libanonu od Sýrie; 1926: libanonská ústava: Libanonská republika jako součást francouzského mandátního území; 2. sv. válka: vichystická vláda, 1941: jednotky Velké Británie a Svobodné Francie; 1943: zrušení francouzského mandátu, formální uznání nezávislosti země: 22. 11. 1943; Národní pakt (nepřpsaná dohoda o rozdělení moci v zemi mezi hlavní náboženské skupiny – prezident: maronita, tj. křesťan, premiér sunnita a předseda parlamentu šíta; 1946: faktická nezávislost: odchod francouzského vojska; od 1948: příchod Palestinců; 1958 spojení Sýrie s Egyptem: Sjednocená arabská republika; odpor libanonských křesťanů; 1970: OOP se stěhuje do jižního Libanonu a buduje tu svůj „stát“: střety s libanonskou armádou i Izraelem z území Libanonu; 1976: konflikty s Palestinci (Sýrie na straně křesťanů: vytlačili Palestince na jih); 1978: boje s Palestinci (Sýrie se přidává k Palestincům); 03/1978: operace Litání (izraelská vojska obsadila na tři měsíce jih Libanonu); 1981/82: v Libanonu mezinárodní jednotky: mír; znovu boje Palestinců a Židů: Jásir Arafat stěhuje OOP do Tunisu; 1983-85: Izrael se stahuje pod podmínkou, že se stáhne i Sýrie;

1989: Izrael podpořil boj generál Aúna za vyhnání syrských jednotek ze země; 22. 10. 1989: Taifská dohoda: mír: Charta národního usmíření – ústavní a správní reforma, konec občanské války; 90. léta: útoky Hizballáhu na Izrael z jižní části Libanonu; 5/2000: Izrael naplňuje rezoluci Rady bezpečnosti OSN č. 425 stažením svých vojsk; od 2001: protesty křesťanů proti přítomnosti syrských jednotek a proti vměšování Sýrie do vnitřních záležitostí Libanonu (postupný odchod vojsk); 14. února 2005: atentát na bývalého libanonského premiéra Harírího: všeobecné protisyrské demonstrace: tzv. cedrová revoluce; 26. 4. 2005: dokončeno stahování syrských vojsk z Libanonu; 12. července 2006 konflikt na libanonské hranici (Hizballáh); Izrael zahajuje letecké útoky; vojenská blokáda Libanonu; 11. 8. rezoluce OSN č. 1701, zastavení vojenských útoků: příměří; v Libanonu jednotky UNIFIL

geografie: dlouhý pobřežní pás s horskými pásmy Libanon a Antilibanon rozdělenými údolím Bikáa, hranici s Izraelem vymezují Golanské výšiny (obsazené Izraelem), pro území byly typické cedrové lesy, dnes už ovšem pouze pozůstatky

správa: 6 provincií (muhafazat): Bejrút, Bikáa, Severní Libanon, Jižní Libanon, Horský Libanon, Nabatíja; parlamentní republika, Národní shromáždění (64 křesťané, 64 muslimové)

populace: 95% Arabové, Arméni; 60% islám, 40% křesťané

Izrael

rozloha: 20 770 km²

počet obyvatel: 7,65 miliónů (odhad 2010)

hlavní město: Jeruzalém (ostatní země ale za hl. m. považují Tel Aviv)

území: drobný stát na východě Středomoří, na jeho území hory i tzv. Mrtvé moře, nejnižší místo na Zemi, pouště i zalesněná a zavlážená území

úřední jazyky: hebrejšтина (semitský j.: kanaánská SZ větev), arabština

zřízení: republika

prezident: Šimon Peres, předseda vlády: Benjamin Netanjahu

hranice: západní hranicí Izraele je Středomoří, na S hranice s Libanonem, na SV Sýrie, V Jordánsko, na JZ Egypt

historie: území obýváno již v paleolitu, avšak teprve v neolitu začala být budována trvalá sídla (Jericho ca 8000 př. Kr.); cca 931–722 př. Kr.: Izraelské království; postupně asyrská, babylónská, perská, řecká, sasánovská, římská Judea (132-135 po Kr.: protiřímské povstání Bar Kochby: za trest území přejmenováno Syria Palaestina), byzantská, islámská nadvláda (7. stol.); dále Umajjovci, Abbásovci, křižáci; 1260: mamlúcký sultanát; 1516 Osmanská říše; persekuce Židů v Evropě vede k postupnému návratu Židů na území Palestiny (18. stol. vlna Chasidů); 19. stol.: hnutí sionismu (Theodor Herzl je koncipuje jako politické hnutí s cílem založení státu v Palestině); 1881-1903: 1. alija (přesídlení židovských emigrantů do Palestiny, po 1881, kdy v Rusku dochází k mnoha /223/ pogromům); 1904-1913: 2. alija (ca 40 000 imigrantů z Ruska, Polska a Jemenu, ideál socialistického sionismu: kibucy); 1917 Palestina obsazena Brity: Britský mandát Palestina; 1919-1923: 3. alija (Židé z Ruska, Polska, Rumunska, Litvy, asi 35 000, příplutí lodi Roselan do Jaffy); 1924-1928: 4. alija (hlavně Židé z Polska, část z Ruska, Rumunska, Litvy, Jemenu, Iráku; 80 000); 1930-1939: 5. alija (Židé z Německa, 100 000)

z 250 000); 1933: arabské demonstrace proti politice Británie a imigraci Židů: Británie vydává „Bílou knihu“, tj. zavádí přistěhovalecké kvóty; 1939-1947: Alija Bet (válečná nelegální imigrace mimo meze britských zákonů; několik ztroskotání lodí: Tsar Krum, Struma, Mafkura, Exodus 1947: židovská populace na konci 2. sv. války už 33%); 29. 11. 1947: plán OSN na rozdělení Palestiny (domluveno rozdělení na arabskou a židovskou část); 14. 5. 1948 vyhlášena nezávislost Státu Izrael; První arabsko-izraelská válka (14. 5. 1948-20. 6. 1949); 1949: Zelená linie (příměří); 11. 5. 1949: členem OSN; 1956-1961: Marocká alijs (imigrace Židů z Magrebu); 1956: Egyptská; 1956: Tuniská; 29. 10.-2. 11. 1956: Druhá arabsko-izraelská válka (Sinajská: získání Sinaje a jeho návrat za právo užívat Rudé moře); 1964: Organizace pro osvobození Palestiny (OOP); 5. 6. 1967: Šestidenní válka: třetí (získání Západního břeh, Gaza, Sinajský poloostrov, Golanské výšiny a Východní Jeruzalém); 21. 10. 1967-7. 8. 1970: čtvrtá (lokální výpady mezi Izraelem a Egyptem s Jordánskem); 6. 10.-25. 10. 1973: válka Jom Kippur: pátá (Egypt překročil Suez, Syrie Golanské výšiny); 1977: Egyptsko-izraelská mírová smlouva; 1982: zásah Izraele do libanonské občanské války: 1982-1986 první libanonská válka; 1987: 1. intifáda (povstání proti okupaci pásma Gazy); 1993: mírová dohoda z Osla (9. 9.: dopisy o vzájemném uznání; 13. 9.: domluveno ustanovení Palestinské samosprávy); 1995: přechodná dohoda Oslo II (28. 9.: ve Washingtonu: rozšíření autonomie); 1994: Izraelsko-jordánská mírová smlouva; od té doby přes odpor radikálů postupné předávání palestinských území Palestincům (avšak nespokojení Arabové vyhlásují 2000 2. intifádu); 07/2006-14. 8. 2006: druhá libanonská válka (Izrael bombardoval Libanon: namířeno proti Hizballáhu, ale postižena celá země); 27. 11. 2007: zahájena nová jednání s Palestinci; 17. 1. 2009: vyhlášeno Izraelem jednostranné příměří s Hamasem (ten se připojil)

Distrikty: 1. severní,
2. haifský, 3. centrální, 4. telavivský, 5. Jeruzalém, 6. Jižní
A. Golanské výšiny, B. Západní břeh Jordánu, C. Pásmo Gazy

geografie: malé území ve východním Středomoří na Sinajském poloostrově, několik výjimečných geografických útvarů: Jordánské údolí (ve Velké příkopové propadlině), Jordán (z Hermonu Chulským údolím a Galilejským jezerem do Mrtvého moře), na jihu údolí Vádí al-Araba, Akabský záliv a Negevská poušť (zvláštní krátery způsobené erozí: machešim); území velmi suché

správa: šest distriktů (*machoz*, pl. *mechozot*: Centrální, Haifa, Jeruzalémský, Severní, Jižní, Tel Aviv): 15 subdistriktů (*nafa*, pl. *nafot*): 50 přirozených oblastí; tři metropolitní oblasti (statistické); demokratická parlamentní republika, premiér a parlament (Kneset)

populace: 76% Židé, 19% Arabové, 5% menšiny (Drúzové, Samaritáni)